

Kwantumfysica I

2008-2009

Hoorcollege dinsdag 11 november 2008

Docent: Caspar van der Wal
Tel. 363 4555
E-mail c.h.van.der.wal@rug.nl
Kamer Gebouw 13 - kamer 140

Huishoudelijke mededelingen - Zie de syllabus
en <http://caspar.fmns.rug.nl/teaching/>

Waarom kwantum mechanica?

Vanaf ongeveer 100 jaar geleden waren er een hele reeks experimentele resultaten die niet te verklaren waren met klassieke theorieën.

(Zie Hoofdstuk 2 van het boek.)

Bijvoorbeeld: Spectraallijnen van atomen.
Interferentie van electronen.

Voorbeelden niet vandaag, komen later voorbij in college reeks.

Waarom is kwantumfysica belangrijk?

- Atoom- en molecuulfysica
- Vaste-stof fysica
- Hoge-energie fysica
- Fysische chemie
- Kwantum informatie technologie

Het lastigste van dit vak is niet de sommen, maar dat de theorie zo tegen de intuïtie ingaat ⇒

- Erg leuk vak!
- Lees de stof op tijd, en kom met vragen!

KWANTUM MECHANICA

De essentie van het verschil tussen klassieke mechanica en kwantum mechanica betreft:

- 1) De toestand van een fysisch systeem
- 2) De tijdsevolutie van een fysisch systeem
- 3) Het meten aan een fysisch systeem

1) De toestand van een puntdeeltje - klassiek

Hoe zat dat ook al weer met klassieke mechanica?

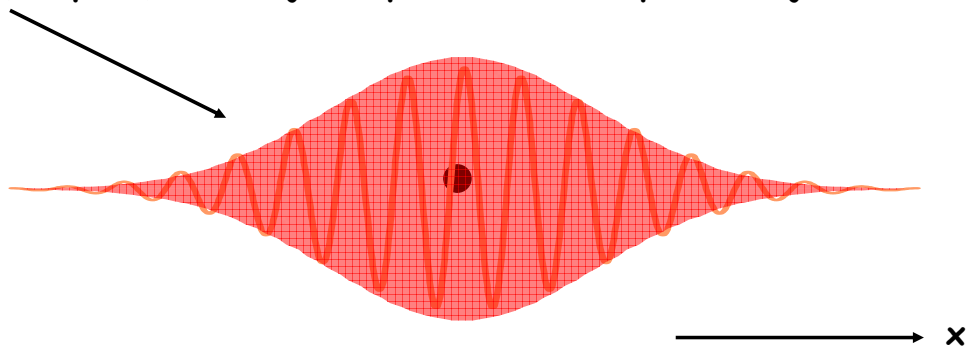
We weten alles als we de x -, y -, z -positie en p_x -, p_y - en p_z -impuls kennen

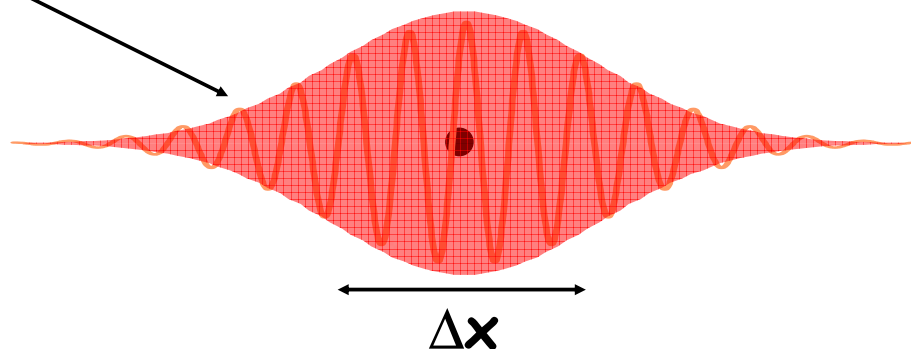
6 getallen met een specifieke waarde

De toestand van een puntdeeltje - **kwantum versie**

Golffunctie (complex!) beschrijft x -positie van een puntdeeltje

De toestand van een puntdeeltje:
Golf beschrijft x-positie van een puntdeeltje

Ook de impuls (in x-, y- en z-richting) wordt beschreven door een golffunctie.

Bovendien blijkt het onmogelijk een toestand te realiseren die tegelijkertijd weinig spreiding in x-positie en x-impuls heeft (Heisenberg onzekerheidsrelatie).

$$\Delta x \cdot \Delta p_x \geq \hbar / 2 \quad (\hbar = h / 2\pi)$$

Gevolg: superpositie principe

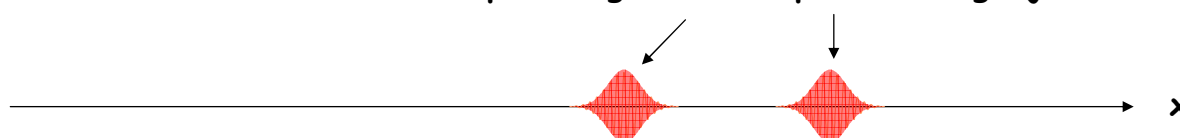
Klassiek - deeltje is precies hier

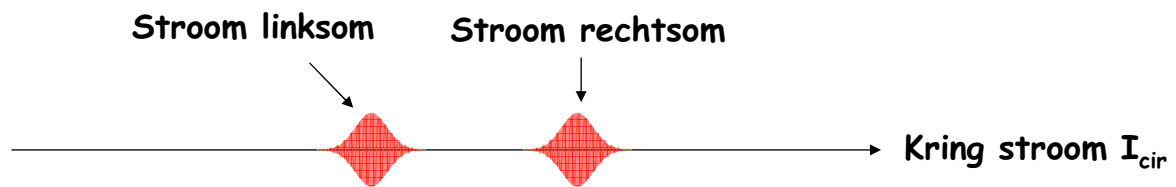
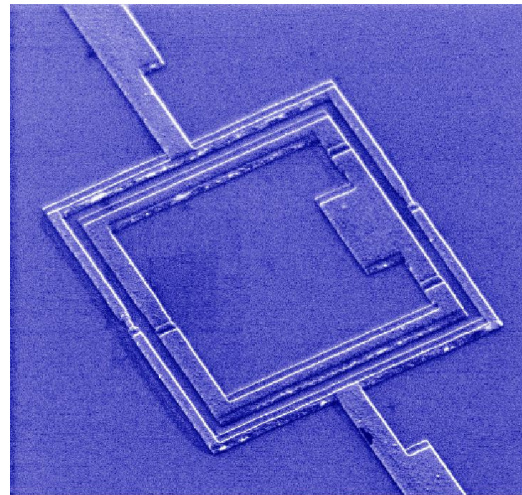
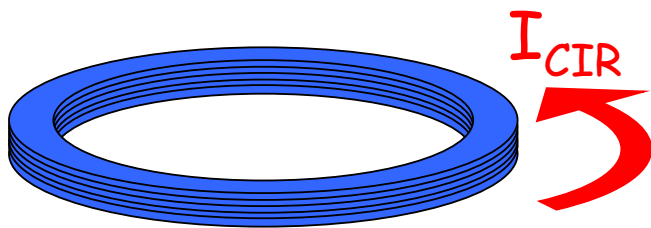
Kwantum - deeltje is hier overal tegelijk

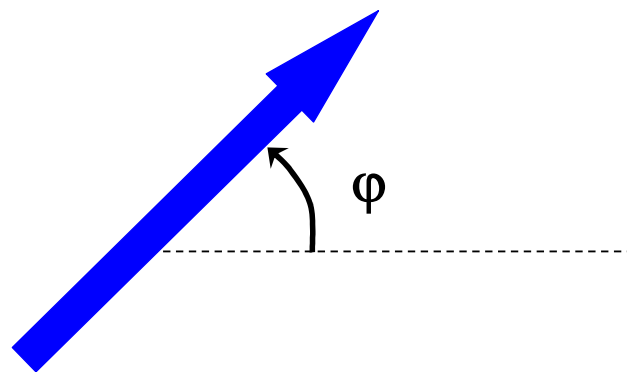
Of zelfs op twee gescheiden plaatsen tegelijk!

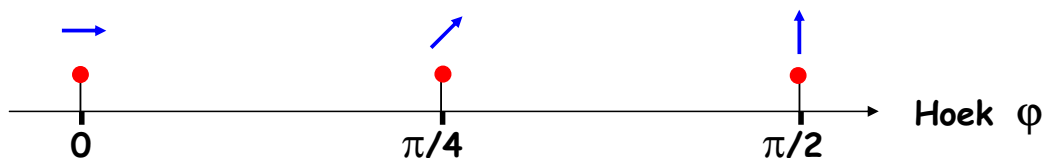
.....en het hoeft niet om de positie van een puntdeeltje te gaan:

Nog een voorbeeld: richting van een pijltje (magneetje)

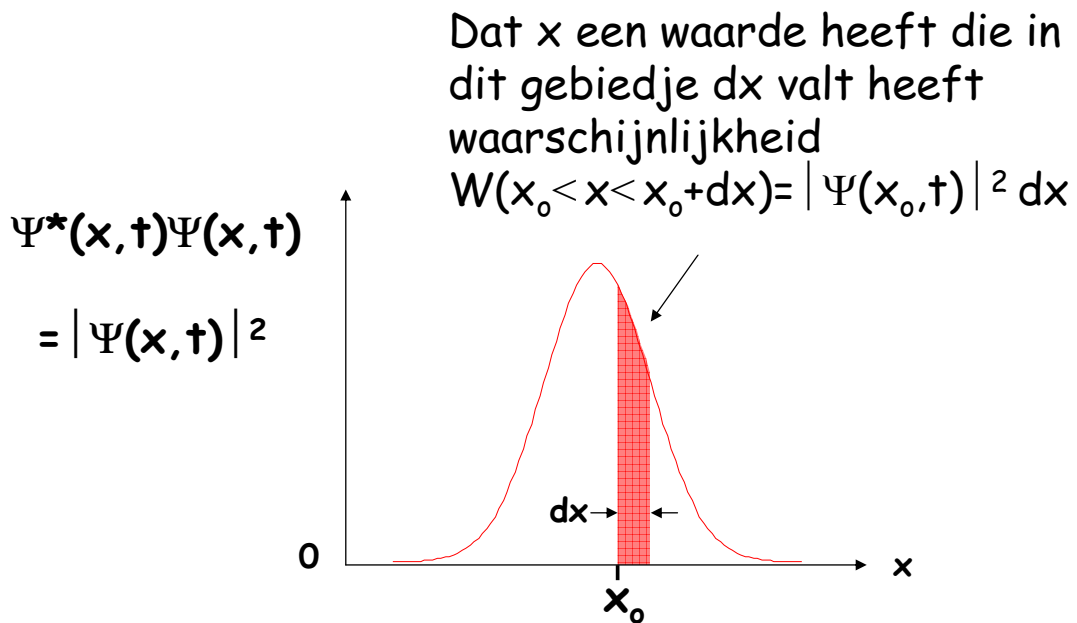

Superpositie van 3 discrete toestanden

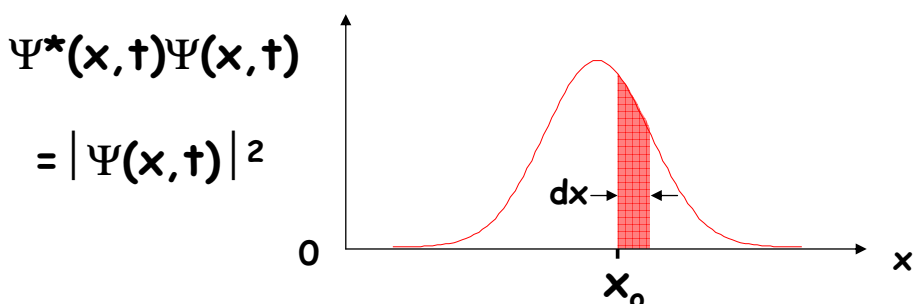
Interpretatie van de golf functie: waarschijnlijkheidsdichtheid

Stel, voor zekere t , wordt de toestand van een vrijheidsgraad x beschreven door de complexe golf functie $\Psi(x,t)$:

Interpretatie van de golf functie: waarschijnlijkheidsdichtheid

Het deeltje is altijd ergens, dus
$$\int_{-\infty}^{\infty} |\Psi(x, t)|^2 dx = 1$$

Normaliseren van de golf functie

Fysische oplossing van diff. verg. $\Psi(x,t)$ vaak bekend op multiplicatieve constante C na:

Bijvoorbeeld, voor zekere t is $C\Phi(x,t)$ als mathematische oplossing gevonden:

$$\Psi(x,t) = C \Phi(x,t) \quad \Rightarrow$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} |\Phi(x,t)|^2 dx = A \quad \Rightarrow$$

$$C = \frac{1}{\sqrt{A}}, \quad \Psi(x,t) = \frac{1}{\sqrt{A}} \Phi(x,t)$$

KWANTUM MECHANICA

De essentie van het verschil tussen klassieke mechanica en kwantum mechanica betreft:

- 1) De toestand van een fysisch systeem
- 2) De tijdsevolutie van een fysisch systeem
- 3) Het meten aan een fysisch systeem

2) De tijdsevolutie van een fysisch systeem - klassiek

Hoe zat dat ook al weer met klassieke mechanica?

$$-\frac{\partial V}{\partial x} = m \frac{d^2 x}{dt^2}$$

"F=m·a"

Differentiaal vergelijking die de tijdsevolutie van een precieze waarde voor de positie beschrijft.

Energie bepaalt dynamica.

De tijdsevolutie van een fysisch systeem - **kwantum versie**

Stel, de *toestand* van een kwantumsysteem wordt beschreven door een golfvucntie $\Psi(x,t)$.

De tijdsevolutie van dat systeem wordt beschreven door een differentiaal vergelijking die een golfvergelijking is: de Schrödinger vergelijking.

$$i\hbar \frac{\partial \Psi(x,t)}{\partial t} = \hat{H} \Psi(x,t)$$

Hamiltoniaan, totale energie

Voor een geïsoleerd systeem dat op een zeker tijdstip in een goed gedefinieerde golfvucntie is, is deze dynamica deterministisch!

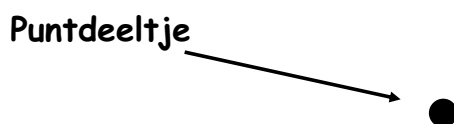
KWANTUM MECHANICA

De essentie van het verschil tussen klassieke mechanica en kwantum mechanica betreft:

- 1) De toestand van een fysisch systeem
- 2) De tijdsevolutie van een fysisch systeem
- 3) Het meten aan een fysisch systeem

3) Het meten aan een fysisch systeem - klassiek

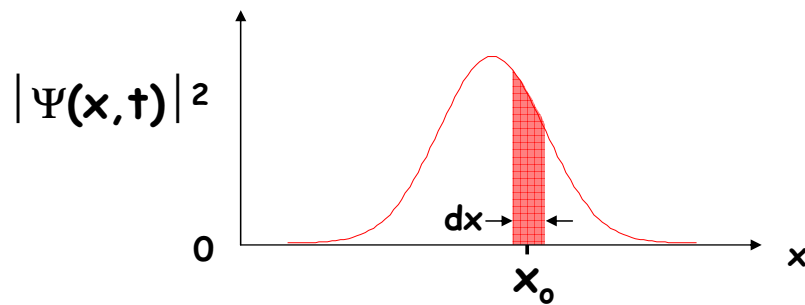
Hoe precies kunnen we x en p_x meten van een klassiek puntdeeltje?

- Klassiek bestaat er geen fundamentele limiet voor hoe precies we x en p_x kunnen bepalen.
- We kunnen x en p_x tegelijkertijd heel precies meten.

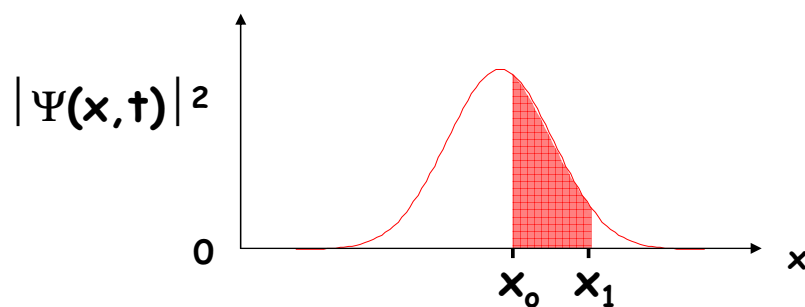
3) Het meten aan een fysisch systeem - kwantum versie

Hoe werkt een meting in de kwantum wereld?

De kans op meetuitkomst in $x_0 \pm \frac{1}{2}dx$ is $|\Psi(x_0,t)|^2 dx$.

Detectie of deeltje in interval x_0 tot x_1 is:

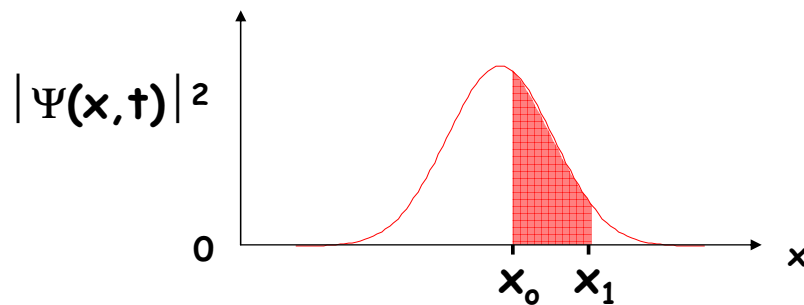

• De kans op meetuitkomst tussen in x_0 en x_1 is

$$\int_{x_0}^{x_1} |\Psi(x,t)|^2 dx$$

3) Het meten aan een fysisch systeem - **kwantum versie**

Hoe werkt een meting in de kwantum wereld?

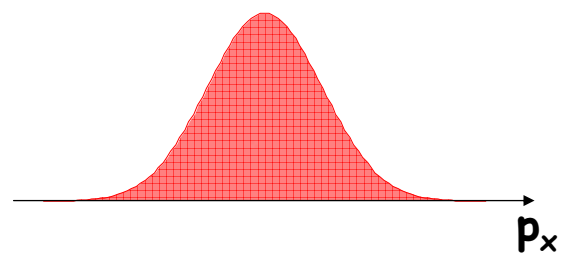
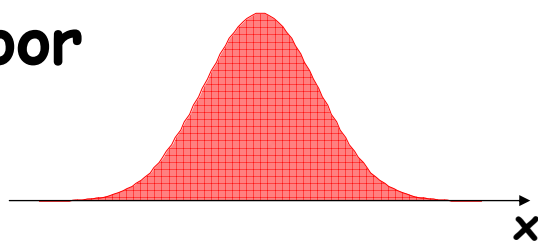
De toestand na het meten is (meestal) sterk verstoord door het meetproces.

Meten van $x \Rightarrow$ interactie tussen meetapparaat en x

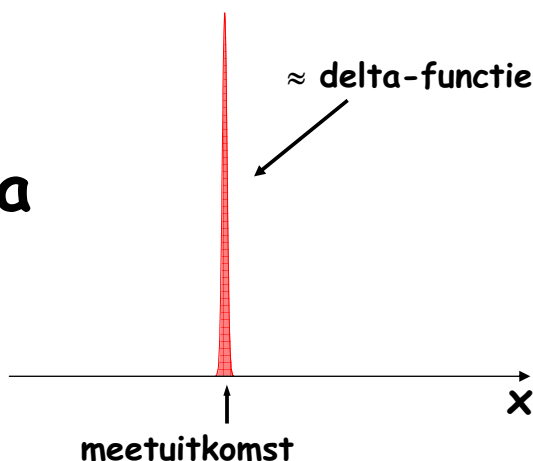
x

p_x

Voor

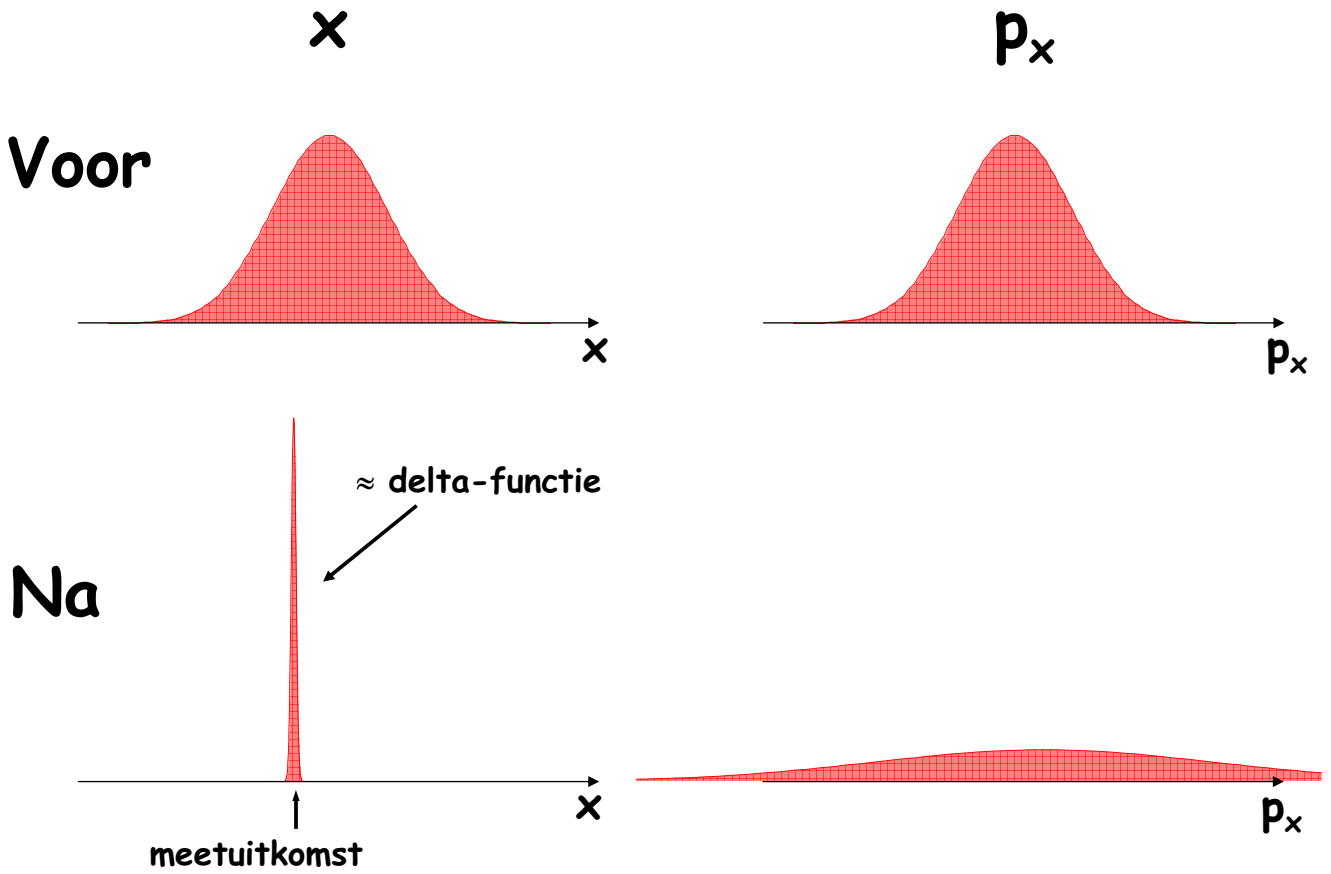
Na

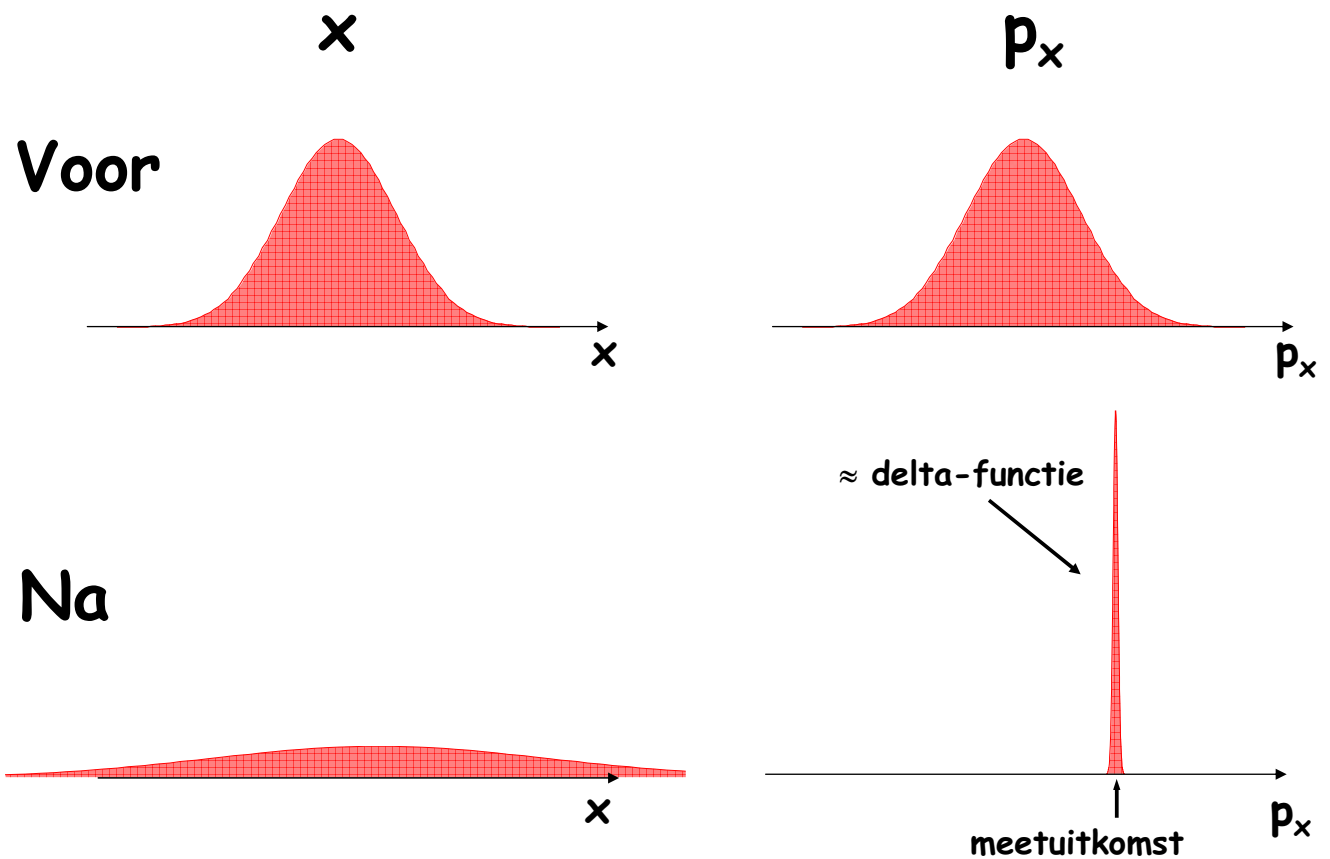
Wat gebeurt er met golffunctie die p_x beschrijft?

$$\Delta x \cdot \Delta p_x \geq \hbar / 2$$

Meten van $x \Rightarrow$ interactie tussen meetapparaat en x

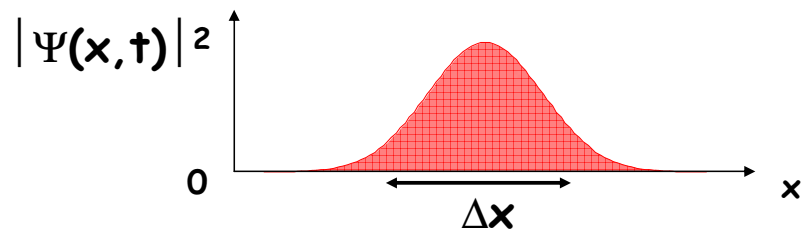
Meten van $p_x \Rightarrow$ interactie tussen meetapparaat en p_x

Gevolg:

1) We kunnen x en p_x **NIET** tegelijkertijd zo precies mogelijk meten.

2) Bovendien:

Kwantum onzekerheid in de toestand van x veroorzaakt al meetonzekerheid bij een enkele meting.

3) Volgorde na elkaar meten x en p_x (of andersom) maakt verschil voor resultaat!

4) We weten niet altijd van te voren of Δx of juist Δp_x heel groot is en kunnen daarom niet goed beslissen of het beter is om x of p_x te meten.

5) Herhaald meten aan identieke systemen geeft wel precieze resultaten.

Samenvatting:

Kwantum mechanica is (naast klassieke mechanica) een theorie om de toestand en tijdsevolutie van een fysisch systeem te beschrijven:

1. De toestand wordt beschreven door een golf-functie.
2. De tijdsevolutie door de Schrödinger vergelijking, een differentiaal vergelijking.
3. Meten aan een kwantum systeem gaat altijd gepaard met een sterke verstoring van de toestand, en heeft fundamentele onzekerheid.

Volgende college:

Interferentie van kwantumgolven in dubbele-spleet experimenten.